Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

14. marts 2019*

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – direktiv 93/13/EØF – artikel 1, stk. 2 – artikel 6, stk. 1 – aftale om lån optaget i udenlandsk valuta – kursforskel – erstatning af et urimeligt vilkår, der er erklæret ugyldig, med en lovbestemmelse – kursrisiko – opretholdelse af aftalen efter ophævelsen af det urimelige vilkår – national ordning for ensartet fortolkning af retlige bestemmelser«

I sag C-118/17,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Budai Központi Kerületi Bíróság (kredsdomstolen i Buda, Ungarn) ved afgørelse af 9. januar 2017, indgået til Domstolen den 7. marts 2017, i sagen

Zsuzsanna Dunai

mod

ERSTE Bank Hungary Zrt,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling),

sammensat afdelingsformanden, A. Prechal (refererende dommer), og dommerne F. Biltgen, J. Malenovský, C.G. Fernlund og L.S. Rossi,

generaladvokat: N. Wahl,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

– ERSTE Bank Hungary Zrt ved ügyvéd T. Kende,

– den ungarske regering ved M.Z. Fehér, som befuldmægtigede,

– den polske regering ved B. Majczyna, som befuldmægtiget,

– Europa-Kommissionen ved A. Tokár og A. Cleenewerck de Crayencour, som befuldmægtigede,

* Processprog: ungarsk.

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 15. november 2018,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af punkt 3 i domskonklusionen i dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), af den kompetence, som Den Europæiske Union er tillagt med henblik på at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau, og af de grundlæggende EU-retlige principper om lighed for loven, om forbud mod forskelsbehandling, om retten til effektive retsmidler og om retten til en retfærdig rettergang.

2 Denne anmodning er indgivet i forbindelse med en tvist mellem Zsuzsanna Dunai og ERSTE Bank Hungary Zrt (herefter »banken«) om et angiveligt urimeligt kontraktvilkår, der fastsætter, at den gældende vekselkurs på tidspunktet for frigivelsen af et lån optaget i udenlandsk valuta er baseret på den købskurs, der anvendes af banken, mens den kurs, der finder anvendelse i forbindelse med tilbagebetalingen af lånet, er baseret på salgskursen.

Retsforskrifter

EU-retten

Direktiv 93/13/EØF

3 13. og 21. betragtning til Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29) er affattet således:

»[D]et antages, at de love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne, som direkte eller indirekte fastsætter vilkårene for forbrugeraftaler, ikke indeholder urimelige kontraktvilkår; det forekommer derfor ikke nødvendigt at lade kontraktvilkår, der afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller Fællesskabet er part i, være underlagt bestemmelserne i dette direktiv; udtrykket »love og bindende administrative bestemmelser« [der fremgår af artikel 1, stk. 2,] omfatter ligeledes de regler, som ifølge lovgivningen gælder mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt anden ordning.

[…]

[M]edlemsstaterne skal træffe de nødvendige foranstaltninger til at hindre, at der fastsættes urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, og til at sikre, at de, hvis de alligevel findes, ikke binder forbrugeren, og at aftalen fortsat er bindende for parterne på samme vilkår, hvis den kan videreføres uden de urimelige vilkår.«

4 Direktivets artikel 1, stk. 2, bestemmer:

»Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser eller principper i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller Fællesskabet er part i, bl.a. på transportområdet, er ikke underlagt dette direktivs bestemmelser.«

5 Artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13 bestemmer:

»Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.«

6 Nævnte direktivs artikel 4 har følgende ordlyd:

»1. Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.

2. Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«

7 Samme direktivs artikel 6, stk. 1, bestemmer følgende:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

8 I artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 er det bestemt:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

Ungarsk ret

Forfatningen

9 § 25, stk. 3, i Alaptörvény (den ungarske forfatning) bestemmer:

»Kúria (øverste domstol, Ungarn) […] sikrer, at retterne anvender lovgivningen ensartet, og træffer afgørelser med henblik på en ensartet fortolkning af retlige bestemmelser, som er bindende for retterne.«

Lov DH 1

10 I henhold til § 1, stk. 1, i Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. Törvény (lov nr. XXXVIII af 2014 om afklaring af visse spørgsmål i forbindelse med en afgørelse truffet af Kúria (øverste domstol, Ungarn) med henblik på ensartet fortolkning af civilretlige bestemmelser vedrørende låneaftaler indgået af finansieringsinstitutter og forbrugerne, herefter »lov DH 1«) bestemmer følgende:

»Denne lov finder anvendelse på låneaftaler indgået med forbrugere i perioden fra den 1. maj 2004 og indtil datoen for denne lovs ikrafttræden. Ved anvendelsen af denne lov anses »låneaftale indgået med en forbruger« for enhver kredit- eller låneaftale eller leasingaftale baseret på en udenlandsk valuta (knyttet til eller optaget i udenlandsk valuta og tilbagebetalt i ungarske forint) eller ungarske forint,

der er indgået mellem et finansieringsinstitut og en forbruger, hvis aftalen omfatter generelle kontraktvilkår eller et kontraktvilkår, der ikke er blevet individuelt forhandlet som omhandlet i § 3, stk. 1, eller § 4, stk. 1.«

11 § 3, stk. 1 og 2, i lov DH 1 fastsætter:

»1. Et vilkår i en låneaftale indgået med en forbruger, hvorefter finansieringsinstituttet beslutter, at det er købskursen, der finder anvendelse ved frigivelse af midler beregnet til erhvervelse af det gode, der er genstand for låneaftalen eller leasingaftalen, er ugyldigt – medmindre der er tale om et individuelt forhandlet aftalevilkår – når det er salgskursen eller enhver anden vekselkurs, der er forskellig fra den kurs, der er fastsat ved frigivelsen af midlerne, der finder anvendelse ved tilbagebetaling.

2. Det vilkår, der i henhold til stk. 1 er ugyldigt, erstattes – uden at dette berører bestemmelserne i stk. 3 – med en bestemmelse om anvendelse af den officielle vekselkurs fastsat af Ungarns nationalbank for den pågældende valuta både i forbindelse med frigivelsen af midlerne og ved tilbagebetaling (herunder betaling af månedlige ydelser og omkostninger og provisioner fastsat i udenlandsk valuta).«

12 Den nævnte lovs § 4 fastsætter:

»1. Ethvert vilkår i låneaftaler indgået med forbrugere, der fastsætter en mulighed for ensidig ændring, som tillader en ensidig forøgelse af renter, udgifter og omkostninger, er urimeligt – medmindre der er tale om et individuelt forhandlet kontraktvilkår […]

2. Et kontraktvilkår som det i stk. 1 omhandlede er ugyldigt, hvis finansieringsinstituttet ikke har indledt en civil søgsmålsprocedure, eller hvis retten har afvist søgsmålet eller bragt sagen til ophør, medmindre det er muligt at indlede søgsmålsproceduren angående kontraktvilkåret, men denne procedure ikke er blevet indledt, eller den er blevet indledt, men retten ikke i henhold til stk. 2a har fastslået, at kontraktvilkåret er ugyldigt.

2a. Et kontraktvilkår som det i stk. 1 omhandlede er ugyldigt, hvis retten har fastslået, at det er ugyldigt på grundlag af særloven om opgørelse i forbindelse med en søgsmålsprocedure indledt ved et søgsmål anlagt af tilsynsmyndigheden af hensyn til den almene interesse.

3. I de i stk. 2 og stk. 2a omhandlede tilfælde skal finansieringsinstituttet sammen med forbrugeren foretage en opgørelse i henhold til de retningslinjer, der er opstillet i en særlov.«

Lov DH 2

13 § 37, stk. 1, i Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (lov nr. XL af 2014 om de regler, der finder anvendelse på den opgørelse, der er omhandlet i lov nr. XXXVIII af 2014 om afklaring af visse spørgsmål i forbindelse med en afgørelse vedtaget af Kúria (øverste domstol, Ungarn) med henblik på ensartet fortolkning af civilretlige bestemmelser vedrørende låneaftaler indgået af finansieringsinstitutter og forbrugerne, samt vedrørende en række andre bestemmelser, herefter »lov DH 2«) bestemmer følgende:

»Parten kan kun i forbindelse med de aftaler, der er omfattet af denne lovs anvendelsesområde, nedlægge påstand om, at retten fastslår, at aftalen eller nogle af dens bestemmelser er ugyldige (herefter »delvis ugyldighed«) – uanset årsagen til ugyldigheden – ved ligeledes at nedlægge påstand om, at den pågældende ret anvender retsvirkningerne af ugyldigheden, dvs. at aftalen erklæres for gyldig eller som havende virkning frem til datoen for afsigelse af afgørelsen. Sker dette ikke, og

efterkommer parten ikke en anmodning om at bringe forholdet i orden, kan retten ikke træffe afgørelse om søgsmålets realitet. Såfremt parten nedlægger påstand om, at retten anvender retsvirkningerne af ugyldigheden eller af den delvise ugyldighed, skal den pågældende part ligeledes angive, hvilken retsvirkning retten skal anvende. Med hensyn til anvendelsen af retsvirkningerne skal parten nedlægge en præcis og kvantificeret påstand, der omfatter opgørelsen mellem parterne.«

Lov DH 3

14 § 10 i az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. Törvény (lov nr. LXXVII af 2014 om afklaring af spørgsmål i tilknytning til ændringen af den valuta, i hvilken visse låneaftaler er indgået, og reglerne om renter, herefter »lov DH 3«) bestemmer følgende:

»Det finansieringsinstitut, der er fordringshaver i forbindelse med realkreditaftalen i udenlandsk valuta eller baseret på en udenlandsk valuta, er frem til sidste frist for gennemførelse af opgørelsesforpligtelsen i henhold til [lov DH 2] forpligtet til at omregne hele den eksisterende gæld på grundlag af realkreditaftalen i udenlandsk valuta eller baseret på en udenlandsk valuta, eller som er resultatet af en sådan aftale, sådan som den er udarbejdet på grundlag af opgørelsen foretaget i henhold til [lov DH 2] – herunder renter, omkostninger eller provisioner, der er faktureret i udenlandsk valuta – til en fordring i ungarske forint og skal vælge den af de to værdier, som udgøres af:

a) gennemsnittet af de valutakurser, som Ungarns nationalbank officielt har fastsat i perioden mellem den 16. juni 2014 og den 7. november 2014, eller

b) den valutakurs, som Ungarns nationalbank officielt havde fastsat den 7. november 2014,

og som er mest gunstig for forbrugeren på referencedatoen.«

15 Nævnte lovs § 15/A fastsætter:

»1. I de procedurer, der er indledt med henblik på at få fastslået ugyldighed (eller delvis ugyldighed) af låneaftaler indgået med forbrugere eller med henblik på at få fastsat retsvirkningerne af ugyldighed, og som verserer i øjeblikket, skal reglerne om omregning til ungarske forint fastsat i denne lov ligeledes anvendes på forbrugerens gæld som følge af en låneaftale i udenlandsk valuta eller baseret på en udenlandsk valuta, som forbrugeren har indgået i sin egenskab af forbruger, beregnet i overensstemmelse med opgørelsen i henhold til [lov DH 2].

2. Det beløb, som forbrugeren har tilbagebetalt frem til datoen for afgørelsen, fratrækkes forbrugerens gæld som fastsat i ungarske forint på referencedatoen for opgørelsen.

3. Når en låneaftale med en forbruger erklæres for gyldig, skal parternes rettigheder og forpligtelser som fastsat i den opgørelse, der er udarbejdet i henhold til [lov DH 2], fastsættes i henhold til denne lovs bestemmelser.«

Lov om tilsyn med kreditinstitutter

16 § 213, stk. 1, i 1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (lov nr. CXII af 1996 om kreditinstitutter og finansielle virksomheder, herefter »lov om kreditinstitutter«) bestemmer følgende:

»Enhver låneaftale indgået med en forbruger er ugyldig, hvis den ikke indeholder oplysninger om

[…]

c) de samlede omkostninger ved aftalen, herunder renter, ekstraordinære udgifter og deres årlige værdi som procentdel

[…]«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

17 Den 24. maj 2007 indgik Zsuzsanna Dunai og banken en aftale om lån optaget i schweiziske franc (CHF), mens lånet i henhold til aftalen skulle frigives i ungarske forint (HUF), hvorved der skulle anvendes en vekselkurs CHF-HUF, der var baseret på den købskurs, der denne dag blev anvendt af banken, hvilket førte til en udbetaling på 14 734 000 HUF, og det lånebeløb i schweiziske franc, der herved fremkom, var på 115 573 CHF. Det var ligeledes fastsat i nævnte aftale, at tilbagebetalingen af lånet skulle ske i ungarske forint, idet den gældende vekselkurs imidlertid var den af banken anvendte salgskurs.

18 Den kursrisiko, der var forbundet med udsving i de omhandlede valutaers vekselkurs, som blev konkretiseret ved, at den ungarske forint blev nedskrevet i forhold til den schweiziske franc, påhvilede Zsuzsanna Dunai.

19 Idet parterne i hovedsagen havde indgået den i hovedsagen omhandlede aftale ved notarialdokument, var debitors misligholdelse tilstrækkelig til, at nævnte aftale kunne tvangshåndhæves, uden at der anlægges en retssag ved en ungarsk retsinstans.

20 Den 12. april 2016 anordnede notaren på bankens anmodning tvangshåndhævelse af aftalen. Zsuzsanna Dunai har anfægtet denne tvangshåndhævelse for den forelæggende ret, idet hun har gjort gældende, at aftalen er ugyldig med den begrundelse, at kursforskellen mellem den vekselkurs, der fandt anvendelse ved frigivelsen af midlerne, og den vekselkurs, der fandt anvendelse på tilbagebetalingen af lånet, ikke fremgår af aftalen, hvilket er i strid med § 213, stk. 1, litra c), i lov om kreditinstitutter.

21 Banken har nedlagt påstand om, at denne indsigelse forkastes.

22 Den forelæggende ret har anført, at den ungarske lovgiver i løbet af 2014 har vedtaget flere love om aftaler om lån optaget i udenlandsk valuta, som har til formål at gennemføre en afgørelse fra Kúria (øverste domstol), der er truffet på grundlag af forfatningens § 25, stk. 3, med henblik på en ensartet fortolkning af civilretlige bestemmelser, efter afsigelsen af dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). Kúria (øverste domstol) havde med denne afgørelse bl.a. kendt sådanne vilkår som dem, der er indsat i den i hovedsagen omhandlede låneaftale, hvorefter købskursen finder anvendelse på frigivelsen af midlerne, mens salgskursen finder anvendelse i forbindelse med tilbagebetalingen, ugyldige.

23 De nævnte love, der finder anvendelse i hovedsagen, fastsætter ifølge den forelæggende ret navnlig ophævelse af vilkår i sådanne aftaler, der gør det muligt for banken at anvende sine egne købs- og salgsvalutakurser, og erstatning af disse kurser med de officielle vekselkurser, der er fastsat af den ungarske nationalbank for den tilsvarende valuta. Denne indgriben fra lovgivers side har haft den virkning, at de forskelle mellem de forskellige vekselkurser, der beror på disse kurser, er blevet fjernet.

24 Den forelæggende ret har præciseret, at den domstol, som sagen indbringes for, som følge af denne ad hoc lovgivning ikke længere kan fastslå, at en aftale om lån optaget i udenlandsk valuta er ugyldig, eftersom denne lovgivning har bragt en situation, som gav anledning til en ugyldighedsgrund, til ophør, hvilket således medfører aftalens gyldighed, og følgelig en forpligtelse for forbrugeren til at

bære den finansielle byrde, der følger af kursrisikoen. Eftersom det netop er denne forpligtelse, som forbrugeren har ønsket at befri sig fra ved at anlægge sag mod banken, vil det være imod forbrugerens interesser, at den forelæggende ret erklærer den nævnte aftale for gyldig.

25 Det er ifølge den forelæggende ret indlysende, at den ungarske lovgiver udtrykkeligt har ændret indholdet i låneaftalerne med henblik på at øve indflydelse på de domstole, som sagerne indbringes for, til at træffe afgørelse til fordel for bankerne. Den forelæggende ret har rejst spørgsmålet, om dette er i overensstemmelse med den fortolkning, som Domstolen har anlagt af artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13.

26 Hvad angår afgørelser, som Kúria (øverste domstol) kan vedtage med henblik på en ensartet fortolkning af civilretlige bestemmelser, og som bl.a. omfatter afgørelse nr. 6/2013 PJE af 16. december 2013, der ifølge den forelæggende ret fastsætter, at låneaftaler som de i hovedsagen omhandlede erklæres for gyldige, har den forelæggende ret anført, at i forbindelse med Kúrias (øverste domstol) vedtagelse af disse afgørelser er hverken adgangen til en ved lov udpeget dommer eller retten til en retfærdig rettergang sikret. Selv om den procedure, hvorefter disse afgørelser skal træffes, ikke er kontradiktorisk, er de nævnte afgørelser imidlertid bindende for de påkendende retsinstanser i søgsmål, der efter deres karakter er kontradiktoriske.

27 Den forelæggende ret har i denne sammenhæng henvist til præmis 69-75 i den udtalelse om 2011. évi CLXII. törvény a bírák jogállásáról és javadalmazásáról (lov nr. CLXII. af 2011 om dommeres retsstilling og vederlag) og 2011. évi CLXI. törvény. a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról (lov nr. CLXI. af 2011 om domstolenes organisation og forvaltning), som Venedigkommissionen vedtog på sit 90. plenarmøde, der blev afholdt i Venedig (Italien) den 16. og den 17. marts 2012, hvoraf det fremgår, at de afgørelser, der vedtages i Ungarn som led i den såkaldte standardiseringsprocedure, er betænkelige i forhold til menneskerettighederne.

28 På denne baggrund har Budai Központi Kerületi Bíróság (kredsdomstolen i Buda, Ungarn) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal punkt 3 [i konklusionen] i [dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282),] forstås således, at den nationale ret også kan afhjælpe den manglende gyldighed af et vilkår i en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, når opretholdelsen af aftalen strider mod forbrugerens økonomiske interesser?

2) Er det i overensstemmelse med Den Europæiske Unions kompetence til at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau og de grundlæggende EU-retlige principper om lighed for loven, forbud mod forskelsbehandling, retten til effektive retsmidler og retten til en retfærdig rettergang, når en medlemsstats parlament ved lov ændrer tilsvarende privatretlige kontrakter, som er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger?

[3)] Såfremt det foregående spørgsmål besvares bekræftende, er det da i overensstemmelse med Den Europæiske Unions kompetence til at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau og de grundlæggende EU-retlige principper om lighed for loven, forbud mod forskelsbehandling, retten til effektive retsmidler og retten til en retfærdig rettergang, når en medlemsstats parlament ved lov ændrer forskellige dele af låneaftaler optaget i fremmed valuta for at beskytte forbrugerne, men derved fremprovokerer en virkning, der strider imod netop forbrugerbeskyttelsesinteresserne, idet låneaftalen forbliver gyldig efter ændringerne, og idet forbrugerne fortsat må bære de udgifter, der er forbundet med kursrisikoen?

[4)] Hvis der er tale om indhold i aftaler indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, er det da i overensstemmelse med Den Europæiske Unions kompetence til at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau og de grundlæggende EU-retlige principper om retten til effektive retsmidler og retten til en retfærdig rettergang i enhver civilretlig sag, når standardiseringsrådet

under en medlemsstats højeste retsinstans ved »afgørelser truffet med henblik på ensartet fortolkning af retlige bestemmelser« øver indflydelse på retspraksis ved den domstol, som sagen indbringes for?

[5)] Såfremt det foregående spørgsmål besvares bekræftende, er det da i overensstemmelse med Den Europæiske Unions kompetence til at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau og de grundlæggende EU-retlige principper om retten til effektive retsmidler og retten til en retfærdig rettergang i enhver civilretlig sag, når standardiseringsrådet under en medlemsstats højeste retsinstans ved »afgørelser truffet med henblik på ensartet fortolkning af retlige bestemmelser« øver indflydelse på retspraksis ved den domstol, som sagen indbringes for, når udnævnelsen af de dommere, der er medlem af standardiseringsrådet, ikke foregår på en gennemskuelig måde ifølge forud fastsatte regler, når proceduren ved dette råd ikke er offentlig, og når det ikke efterfølgende er muligt at få oplysninger om den anvendte procedure, dvs. de anvendte udtalelser fra sagkyndige og retsvidenskabelig litteratur samt medlemmernes stemmeafgivelse (flertalsudtalelse og mindretalsudtalelse)?«

Sagen for Domstolen

29 Ved dokument indleveret til Domstolens Justitskontor den 30. januar 2019 har Zsuzsanna Dunai anmodet om, at retsforhandlingernes mundtlige del genåbnes.

30 Zsuzsanna Dunai har til støtte for denne anmodning i det væsentlige gjort gældende, at generaladvokaten i forslaget til afgørelse har givet udtryk for tvivl med hensyn til den præcise betydning af det fjerde og det femte spørgsmål vedrørende de afgørelser, der vedtages af Kúria (øverste domstol) med henblik på ensartet fortolkning af retlige bestemmelser. Zsuzsanna Dunai finder det i denne henseende nødvendigt at give Domstolen en beskrivelse af nogle forhold, som ifølge den pågældende er af afgørende betydning for, at Domstolen kan forstå den reelle baggrund for de nævnte spørgsmål, der bl.a. vedrører den omstændighed, at de ungarske retsinstanser ikke har nogen forpligtelse, hverken i henhold til praksis eller i medfør af en bestemmelse i national ret, til at undlade at tage en afgørelse, der er vedtaget med henblik på ensartet fortolkning af retlige bestemmelser, i betragtning, når denne er i strid med EU-retten.

31 I henhold til artikel 83 i Domstolens procesreglement kan Domstolen efter at have hørt generaladvokaten ved kendelse bestemme, at retsforhandlingernes mundtlige del skal genåbnes, navnlig hvis den finder, at sagen er utilstrækkeligt oplyst, eller såfremt en part, efter at denne del af retsforhandlingerne er afsluttet, er fremkommet med nye oplysninger vedrørende sagens faktiske omstændigheder, som er af afgørende betydning for Domstolens afgørelse, eller såfremt sagen bør afgøres på grundlag af et argument, som ikke har været drøftet af parterne eller de berørte, som er omfattet af artikel 23 i statutten for Den Europæiske Unions Domstol.

32 I nærværende sag er Domstolen, efter at have hørt generaladvokaten, af den opfattelse, at den har alle de oplysninger til rådighed, som er nødvendige, for at den kan træffe afgørelse. Domstolen bemærker i øvrigt, at de forhold, som Zsuzsanna Dunai har fremført, ikke udgør nye oplysninger vedrørende sagens faktiske omstændigheder som omhandlet i artikel 83 i Domstolens procesreglement.

33 Det er herefter ufornødent at genåbne retsforhandlingernes mundtlige del.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første til det tredje spørgsmål

34 Den forelæggende ret ønsker med det første til det tredje spørgsmål, som skal behandles samlet, nærmere bestemt oplyst, om artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at den er til hinder for en national lovgivning, der forhindrer den domstol, som sagen indbringes for, i at give medhold i en påstand om annullation af en aftale om lån optaget i udenlandsk valuta, der er baseret på den urimelige karakter af et kontraktvilkår, som pålægger forbrugeren at bære de udgifter, der er forbundet med kursforskellen mellem salgskursen og købskursen for den pågældende udenlandske valuta, selv om denne domstol finder, at opretholdelsen af aftalen vil være i strid med forbrugerens interesser, idet denne således fortsat må bære den kursrisiko, der udgøres af den finansielle byrde vedrørende et eventuelt kursfald for den nationale valuta, der tjener som betalingsvaluta, i forhold til den udenlandske valuta, som lånet skal tilbagebetales i.

35 Det skal indledningsvis præciseres, at selv om det første til det tredje spørgsmål alene henviser til vilkåret vedrørende kursforskellen som et urimeligt vilkår, der ifølge sagsøgeren i hovedsagen begrunder annullation af låneaftalen, fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at den berørte har påberåbt sig den urimelige karakter af dette vilkår for at befri sig for kursrisikoen. Det kan således ikke udelukkes, således som generaladvokaten har anført i punkt 57 i forslaget til afgørelse, at spørgsmålet om anvendelsen af et vilkår vedrørende kursrisikoen alligevel kan være relevant i hovedsagen, så meget desto mere fordi den forelæggende ret kan være foranlediget til af egen drift at efterprøve, om et sådant vilkår er urimeligt (jf. i denne retning dom af 7.8.2018, Banco Santander og Escobedo Cortés, C-96/16 og C-94/17, EU:C:2018:643, præmis 53 og den deri nævnte retspraksis). Med henblik på at give den forelæggende ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den, skal de tre første spørgsmål herefter også besvares med udgangspunkt i en påstand om annullation af en låneaftale som den i hovedsagen omhandlede, der er baseret på den urimelige karakter af et vilkår vedrørende kursrisikoen.

36 Hvad i denne henseende for det første angår det vilkår, der vedrører den i hovedsagen omhandlede kursforskel, fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at den lovgivning, som de tre første spørgsmål omhandler, omfatter lovene DH 1, DH 2 og DH 3, der er fremstillet i nærværende doms præmis 9-14, og som blev vedtaget tidsmæssigt efter de låneaftaler, som de omfatter, med henblik på at gennemføre en afgørelse, der blev vedtaget af Kúria (øverste domstol) efter dommen af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). Disse love kvalificerer bl.a. vilkår vedrørende kursforskellen, der er indsat i låneaftaler, som defineret i de nævnte love, som urimelige og ugyldige, og erstatter med tilbagevirkende kraft disse vilkår med vilkår, der anvender den officielle vekselkurs, der er fastsat af Ungarns nationalbank for den pågældende valuta, og konverterer med virkning for fremtiden det udestående lånebeløb til et lån, der er optaget i den nationale valuta.

37 Vedrørende de sidstnævnte vilkår, som i medfør af de nævnte love er blevet en del af de omhandlede låneaftaler med tilbagevirkende kraft, har Domstolen i præmis 62-64 i dom af 20. september 2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), fastslået, at sådanne vilkår, der afspejler bindende lovbestemmelser, ikke kan være omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 93/13, idet dette direktiv i medfør af direktivets artikel 1, stk. 2, ikke finder anvendelse på de betingelser, som indgår i en kontrakt mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, og som er fastlagt ved en national ordning.

38 De tre præjudicielle spørgsmål omhandler imidlertid ikke som sådan de kontraktvilkår, der af den nævnte lovgivning efterfølgende er blevet indsat i låneaftalerne, men denne lovgivnings indvirkninger på de beskyttelsesgarantier, der følger af artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, i forhold til det vilkår vedrørende kursforskel, der oprindeligt var medtaget i de omhandlede låneaftaler.

39 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at nævnte artikel 6, stk. 1, kræver, at medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.

40 For så vidt som den ungarske lovgiver har afhjulpet de problemer, der er forbundet med kreditinstitutternes praksis med at indgå låneaftaler med vilkår vedrørende kursforskellen, idet nævnte lovgiver har ændret disse vilkår ved lov og samtidigt sikret, at låneaftalerne på i øvrigt samme vilkår forbliver gyldige, svarer en sådan fremgangsmåde til det formål, der forfølges af EU-lovgiver i forbindelse med direktiv 93/13, og navnlig dette direktivs artikel 6, stk. 1. Dette formål består i at genskabe balancen mellem parterne, mens gyldigheden af aftalen i sin helhed i princippet bevares, og ikke i at annullere alle aftaler, der indeholder urimelige vilkår (jf. i denne retning dom af 15.3.2012, Pereničová og Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, præmis 31).

41 Hvad angår artikel 6, stk. 1, har Domstolen imidlertid ligeledes udtalt, at denne bestemmelse skal fortolkes således, at et kontraktvilkår, der er erklæret urimeligt, i princippet skal anses for aldrig at have eksisteret, hvorfor det ikke kan have nogen virkning over for forbrugeren, med den følge, at den retlige situation og de faktiske forhold, som forbrugeren ville have befundet sig i uden det nævnte vilkår, genoprettes (jf. i denne retning dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 61).

42 Selv om artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke er til hinder for, at medlemsstaterne ved lov bringer anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør, forholder det sig ikke desto mindre således, at lovgiver i denne sammenhæng skal overholde de krav, der følger af samme direktivs artikel 6, stk. 1.

43 Den omstændighed, at visse kontraktvilkår ved lov er blevet erklæret urimelige og ugyldige og erstattet med nye vilkår med henblik på at bevare den omhandlede kontrakt, kan således ikke have til virkning, at den beskyttelse, som forbrugerne er sikret som nævnt i nærværende doms præmis 40 forringes.

44 I det foreliggende tilfælde gælder, at for så vidt som det af Zsuzsanna Dunai anlagte søgsmål udspringer af det vilkår vedrørende den kursforskel, der oprindeligt var medtaget i låneaftalen indgået med banken, tilkommer det den forelæggende ret at efterprøve, om den nationale lovgivning, hvorved vilkår af denne art erklæres for urimelige, gør det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation, som Zsuzsanna Dunai ville have befundet sig i, såfremt dette urimelige vilkår ikke havde eksisteret, bl.a. ved at give ret til tilbagebetaling af de beløb, som den erhvervsdrivende har erhvervet uberettiget på grundlag af de urimelige vilkår til skade for Zsuzsanna Dunai (jf. i denne retning dom af 31.5.2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 53).

45 Det følger heraf, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 ikke er til hinder for en national lovgivning, der forhindrer den domstol, som sagen indbringes for, i at give medhold i en påstand om annullation af en aftale om lån, der er baseret på den urimelige karakter af et kontraktvilkår vedrørende kursforskellen, som det i hovedsagen omhandlede vilkår, forudsat at konstateringen af den urimelige karakter af et sådant vilkår gør det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret.

46 For det andet hvad angår vilkår vedrørende kursrisikoen, skal det først bemærkes, at Domstolen allerede i præmis 65-67 i dom af 20. september 2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750), udtalte, at de betragtninger, der fremgår af nærværende doms præmis 36, ikke betyder, at sådanne vilkår i deres helhed også er udelukket fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13, eftersom de ændringer, der følger af § 3, stk. 2, i lov DH 1 og af § 10 i lov DH 3, ikke har haft til hensigt at fastlægge hele spørgsmålet om kursrisikoen for så vidt angår den periode, der ligger mellem tidspunktet for indgåelsen af den omhandlede låneaftale og dennes omregning til ungarske forint i medfør af lov DH 3.

47 Den forelæggende ret synes imidlertid at have lagt den forudsætning til grund, at det er umuligt for den nævnte ret at annullere den i hovedsagen omhandlede låneaftale i medfør af lovene DH 1, DH 2 og DH 3, hvis et vilkår vedrørende kursrisikoen viser sig at være urimeligt, og denne ret har derfor rejst det spørgsmål, om en sådan umulighed er i overensstemmelse med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13.

48 I denne henseende skal det for det andet bemærkes, at hvad angår kontraktvilkår vedrørende kursrisikoen følger det af Domstolens praksis, at sådanne vilkår, idet de definerer låneaftalens hovedgenstand, henhører under artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, der kun kan udelukkes fra vurderingen af, om de er urimelige, for så vidt som den kompetente nationale retsinstans efter en bedømmelse i hvert enkelt tilfælde når frem til, at den erhvervsdrivende har affattet dem på en klar og forståelig måde (jf. i denne retning dom af 20.9.2018, OTP Bank og OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, præmis 68 og den deri nævnte retspraksis).

49 Hvis for det tredje den forelæggende ret finder, at det i hovedsagen omhandlede vilkår vedrørende kursrisikoen ikke er affattet på en klar og forståelig måde som omhandlet i nævnte artikel 4, stk. 2, tilkommer det retten at efterprøve, om det nævnte kontraktvilkår er urimeligt, og nærmere bestemt at undersøge, om vilkåret til trods for kravet om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser i henhold til aftalen til skade for forbrugeren (jf. i denne retning dom af 26.1.2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, præmis 64).

50 For det fjerde hvad angår de konsekvenser, der skal drages af et sådant vilkårs eventuelle karakter af misbrug, kræver artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, som det er nævnt i nærværende doms præmis 39, at medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.

51 Hvad for det femte angår spørgsmålet, om en låneaftale som den i hovedsagen omhandlede skal annulleres i sin helhed, når det fastslås, at et af de vilkår, der er medtaget i aftalen, er urimeligt, skal det bemærkes dels, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 – som allerede bemærket i nærværende doms præmis 40 – har til formål at genskabe balancen mellem parterne og ikke at annullere alle aftaler, der indeholder urimelige vilkår. Dels bemærkes, at denne aftale i princippet skal opretholdes uden nogen anden ændring end den, der følger af ophævelsen af urimelige kontraktvilkår, for så vidt som en sådan opretholdelse af kontrakten retligt set er mulig i overensstemmelse med reglerne i national ret (dom af 26.1.2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, præmis 71 og den deri nævnte retspraksis), hvilket skal efterprøves ved en objektiv tilgang (jf. i denne retning dom af 15.3.2012, Pereničová og Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, præmis 32).

52 I det foreliggende tilfælde definerer vilkåret vedrørende kursrisikoen, som allerede anført i nærværende doms præmis 48, imidlertid aftalens hovedgenstand. I et sådant tilfælde synes en opretholdelse af aftalen således ikke retligt set at være mulig, hvilket det dog tilkommer den forelæggende ret at bedømme.

53 I denne henseende synes det at følge af de oplysninger, som den forelæggende ret har fremlagt, at en af de i hovedsagen omhandlede nationale lovbestemmelser, nemlig § 37, stk. 1, i lov DH 2, indebærer, at forbrugeren, når denne påberåber sig den urimelige karakter af et hvilket som helst andet vilkår end vilkåret vedrørende kursforskellen eller vilkåret om en ensidig forhøjelse af renter, omkostninger og udgifter, ligeledes skal nedlægge påstand om, at den domstol, som sagen indbringes for, erklærer aftalen for gyldig indtil nævnte domstols afgørelse. Den bestemmelse forhindrer således i strid med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, at forbrugeren ikke er bundet af det omhandlede urimelige vilkår, eventuelt igennem annullation af den omhandlede aftale i sin helhed, hvis denne aftale ikke kan opretholdes uden det nævnte vilkår.

54 Desuden skal det ligeledes præciseres, at selv om Domstolen i dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 83 og 84), anerkendte den mulighed, at den nationale domstol kan erstatte et urimeligt kontraktvilkår med en deklaratorisk bestemmelse i national ret med henblik på at opretholde aftalen, fremgår det af Domstolens praksis, at denne mulighed er begrænset til tilfælde, hvor annullation af aftalen i sin helhed vil have særligt skadelige virkninger for forbrugeren, således at denne vil blive straffet (jf. i denne retning, dom af 7.8.2018, Banco Santander og Escobedo Cortés, C-96/16 og C-94/17, EU:C:2018:643, præmis 74, og af 20.9.2018, OTP Bank og OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, præmis 61).

55 I hovedsagen fremgår det af den forelæggende rets konklusioner, at opretholdelsen af aftalen vil være i strid med Zsuzsanna Dunais interesser. Den erstatning, der er nævnt i ovenstående præmis i nærværende dom, synes dermed ikke at være relevant i den foreliggende sag.

56 Henset til ovenstående betragtninger skal de tre første spørgsmål besvares med, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at:

– den ikke er til hinder for en national lovgivning, der forhindrer den domstol, som sagen indbringes for, i at give medhold i en påstand om annullation af en aftale om lån, der er baseret på den urimelige karakter af et kontraktvilkår vedrørende kursforskellen, som det i hovedsagen omhandlede vilkår, forudsat at konstateringen af den urimelige karakter af et sådant vilkår gør det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret

– at den er til hinder for en national lovgivning, der under sådanne omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede forhindrer den domstol, som sagen indbringes for, i at give medhold i en påstand om annullation af en aftale om lån, der er baseret på den urimelige karakter af et kontraktvilkår vedrørende kursrisikoen, når det fastslås, at dette vilkår er urimeligt, og at aftalen ikke kan opretholdes uden det nævnte vilkår.

Det fjerde og det femte spørgsmål

57 Den forelæggende ret ønsker med det fjerde og det femte spørgsmål, der skal behandles samlet, nærmere bestemt oplyst, om EU-retten, navnlig princippet om effektiv domstolsbeskyttelse og princippet om retten til en retfærdig rettergang, henset til Unionens målsætning om at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau, er til hinder for, at de lavere nationale retsinstanser i forbindelse med udøvelsen af deres judicielle funktioner formelt bindes af generelle og abstrakte afgørelser, der vedtages af en overordnet retsinstans, som Kúria (øverste domstol), med henblik på en ensartet fortolkning af retlige bestemmelser.

58 Det bemærkes indledningsvis, at det er korrekt, at den forelæggende ret for at forklare sin tvivl med hensyn til, om den omhandlede ensartningsprocedure er i overensstemmelse med EU-retten, i sin begrundelse for det fjerde og det femte spørgsmål ikke alene har henvist til den kompetence, som Unionen er tillagt med henblik på at sikre et højt forbrugerbeskyttelsesniveau, og de grundlæggende principper, som består i retten til effektive retsmidler og i retten til en retfærdig rettergang, men ligeledes til visse konkrete bestemmelser i EU-retten, såsom artikel 47 i Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder (»chartret«). Det forholder sig dog således, at disse spørgsmål på en meget generel måde vedrører organisationen af det ungarske retsvæsen, og de midler det fastsætter for at sikre en ensartet national retspraksis.

59 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 103 og 106 i forslaget til afgørelse, synes dette aspekt alene at have en meget fjern forbindelse til tvisten i hovedsagen, der vedrører en påstand fra en forbruger om, at den pågældende frigøres fra en låneaftale, som denne havde indgået, hvilken påstand var begrundet med, at et vilkår i denne aftale efter sin karakter var urimeligt, og det synes at

fremgå af de oplysninger, som den forelæggende ret har fremlagt, at det nu er lovene DH 1, DH 2 og DH 3, der binder de ungarske retsinstanser i forbindelse med beskyttelse af forbrugerne mod urimelige vilkår såsom de i hovedsagen omhandlede, og ikke længere afgørelserne fra Kúria (øverste domstol) om denne beskyttelse, idet disse love er vedtaget for at gennemføre disse afgørelser.

60 Henset til disse omstændigheder må det således fastslås, at den forelæggende ret med det fjerde og det femte spørgsmål ønsker oplyst, om direktiv 93/13, sammenholdt med chartrets artikel 47, er til hinder for, at en overordnet retsinstans i en medlemsstat med henblik på en ensartet fortolkning af retlige bestemmelser vedtager bindende afgørelser om fremgangsmåden for gennemførelsen af dette direktiv.

61 I denne henseende kunne der være anledning til at besvare disse spørgsmål bekræftende i dels de tilfælde, hvor disse afgørelser ikke tillader den kompetente domstol at sikre den fulde virkning af bestemmelserne i direktiv 93/13 ved om fornødent af egen drift at forkaste enhver modstående bestemmelse i national lovgivning, endog en senere national bestemmelse, uden at den behøver at anmode om eller afvente en forudgående ophævelse af denne ad lovgivningsvejen eller ved ethvert andet forfatningsmæssigt middel, dels hvor muligheden for at indgive en præjudiciel anmodning til Domstolen begrænses (jf. i denne retning dom af 5.4.2016, PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, præmis 34, 40 og 41 og den deri nævnte retspraksis).

62 Det fremgår imidlertid ikke af de retsakter, som Domstolen råder over, at den forelæggende ret ikke kan forkaste sådanne afgørelser i de tilfælde, hvor den finder dette nødvendigt for at sikre den fulde virkning af direktiv 93/13, eller, hvilket nærværende sag dokumenterer, at den ikke kan forelægge Domstolen en præjudiciel anmodning herom. Hertil kommer, at der ikke er nogen oplysning i disse akter, der godtgør, at den forelæggende ret i det foreliggende tilfælde ikke vil være i stand til at sikre sagsøgeren i hovedsagen effektive retsmidler med henblik på at beskytte de rettigheder, som den pågældende kan udlede af direktivet.

63 Desuden bemærkes, som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 113 i forslaget til afgørelse, fastslog Domstolen i præmis 68 i dom af 7. august 2018, Banco Santander og Escobedo Cortés (C-96/16 og C-94/17, EU:C:2018:643), at det ikke kan udelukkes, at en medlemsstats øverste domstole i kraft af deres ansvar for at harmonisere fortolkningen af den nationale lovgivning og af hensyn til retssikkerheden under overholdelse af direktiv 93/13 kan udarbejde visse retningslinjer til brug for de lavere retsinstanser i deres vurdering af den urimelige karakter af kontraktvilkår.

64 Henset til disse omstændigheder skal det fjerde og det femte spørgsmål besvares med, at direktiv 93/13, sammenholdt med chartrets artikel 47, ikke er til hinder for, at en overordnet retsinstans i en medlemsstat med henblik på en ensartet fortolkning af retlige bestemmelser vedtager bindende afgørelser om fremgangsmåden for gennemførelsen af dette direktiv, for så vidt som disse afgørelser hverken hindrer den kompetente ret i at sikre den fulde virkning af de bestemmelser, der er fastsat i dette direktiv, og i at sikre forbrugeren effektive retsmidler med henblik på at beskytte de rettigheder, som den pågældende kan udlede af direktivet, eller i at forelægge Domstolen en præjudiciel anmodning herom, hvilket det imidlertid tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.

Sagsomkostninger

65 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

1) **Artikel 6, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler skal fortolkes således, at:**

   – **den ikke er til hinder for en national lovgivning, der forhindrer den domstol, som sagen indbringes for, i at give medhold i en påstand om annullation af en aftale om lån, der er baseret på den urimelige karakter af et kontraktvilkår vedrørende kursforskellen, som det i hovedsagen omhandlede vilkår, forudsat at konstateringen af den urimelige karakter af et sådant vilkår gør det muligt at genoprette den retlige og faktiske situation, som forbrugeren ville have befundet sig i, såfremt det urimelige vilkår ikke havde eksisteret**

   – **den er til hinder for en national lovgivning, der under sådanne omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede forhindrer den domstol, som sagen indbringes for, i at give medhold i en påstand om annullation af en aftale om lån, der er baseret på den urimelige karakter af et kontraktvilkår vedrørende kursrisikoen, når det fastslås, at dette vilkår er urimeligt, og at aftalen ikke kan opretholdes uden det nævnte vilkår.**

2) **Direktiv 93/13, sammenholdt med artikel 47 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, er ikke til hinder for, at en overordnet retsinstans i en medlemsstat med henblik på en ensartet fortolkning af retlige bestemmelser vedtager bindende afgørelser om fremgangsmåden for gennemførelsen af dette direktiv, for så vidt som disse afgørelser hverken hindrer den kompetente ret i at sikre den fulde virkning af bestemmelserne i dette direktiv og i at sikre forbrugeren effektive retsmidler med henblik på at beskytte de rettigheder, som den pågældende kan udlede af direktivet, eller i at forelægge Domstolen en præjudiciel anmodning herom, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve.**

Underskrifter